Барыы дойдулар пролетарийдара, холбоһуг!

САҺА ОЛОХ

Хаһыат 1931 сыл алтыныыс 15 күнүттэн тахсар

ССКП ЧУРАПЧЫТААҐЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҐЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 105 (6241) | 1985 сыл. Атырдьах ыйын 29 күнэ чэппиэр | Сыаната 3 харчы.

ҮӨРЭТЭР-ИИТЭР ҮЛЭНИ ТУПСАРАН ИҺИЭХХЭ

Оройуонна оскуола реформатын олохха киллэриигэ кэнкэ үлэлэр ыытылыыннылар. Чуолаан, производственнай үөрэхтээһини тэрийиигэ, үөрэнээччилэри идэҕэ туһаайыыга, учуутал үлэтин иэдьүүһүн үрдэтиигэ Үлэ уруоктарыгар 24 учебнай кабинеттар тэрилиннилэр, ол иһигэр 8—трактороведениеҕа, 4—суоһу интийитигэр, 2—механизацииҕа, 6 үлэ уонна сыныналаах лаҕырдара. Базовай совхоотар, шефтээх тэриллэлэр туһаанныах оскуолаларыгар 13 тракторы, 11 трактороведение кабинетын оборудованиетын биэрдилэр. 17 оскуолаҕа пленочнай теплицалар баар буоллулар. Үөрэнээччилэр сайыҥҥы сыныналаах ныларын уонна үлэлэрин тэрийиигэ Субуруускай аатынан, Эрилик Эристиин аатынан уонна Карл Маркс аатынан совхоотар балаччаҕа болҕомтолорун уураллар.

Былырыын сайын үөрэнээччилэр 2524 тонна оту соҕотуоппалаабыттара, 50,7 тонна эбин аһылыгы бэлэмнээбиттэрэ, 686 тонна үүтү ыабыттара, 150 тонна хортуоппуйу үүнэрбиттэрэ, 195 тыһыынча устуука кирпииччэни уктэрбиттэрэ, 25,7 километр усталаах нуруону туппуттара. Итиннэ киниллэр барыта 513 тыһ. солн. үлэни толорбуттара. Ордук үчүгэй түмүгү ситиспит Дириҥ орто оскуолата Саха АССР Үөрэҕин министерствотын уонна ЫБСЛКС обкомун Бочуотунай грамотатынан наҕараадаламмыта.

Быйыл атырдьах ыйын 19 күнүнээҕи туругунан 34 үлэ холбоһугунан, 2 пионерскай лаҕырынан уонна 12 оҕо площадкатынан барыта 2100 үөрэнээччи хабылынна. Онно 110 учуутал тардылынна.

Ол эрээри үөрэнээччилэри үлэҕэ бэлэмнээһиҥҥэ ССКП КК уонна ССРС Министрдэрин Советын уураахтарын толоруурга базовай тэриллэлэр уонна үгүс совхоотар салайаччылара билигин даҕаны кэһүүннүк сыһыаннаһаллар. Холобур, «Сельхозтехника» холбоһук салаатата алта сыл устата автодело кабинетын кыайан тэрийбэтэ. Саҥа үөрэх дьылыгар бу итэҕэс туоратыллыах тустаах.

Оскуолалар интернаттарыгар барыта 320 оҕо олорор. Үөрэнээччилэр 48 бырыһыаннара уһатыллыбыт нүннээх группаларга сылдьаллар. Ол эрээри киниллэри кытта үлэ кэдьүүһэ билигин да наныһах.

Оройуонна оскуолаҕа киириэн иннинээҕи саастаах оҕолор 42 бырыһыаннара эрэ дьаһалаларгасадтарга сылдьаллар. Ити кордобулга ырааҕынан эппиэттээбэт. Оҕо учреждениеларын материальнай базалара мэлдэх. Быйыл 3 №-дээх «Улыбка» дьаһыла-садка 6 саастаахтары бэлэмнии группа үлэлиэхтээх. Аны оҕо нуучча тылыгар 5 саастыттан үөрэнэн баран бэлэмнэнии группаҕа киириэхтээх. Аҥардас ити даҕаны оҕо учреждениеларын материальнай базаларын түргэн тэтиминэн бөҕөргөтөн иһэри эрэйэр.

Очнай-заочнай орто оскуоланы бу пятилетка сылларыгар 228 үөлэлиир ыччат бүтэрдэ. Бу үлэҕэ ордук болҕомтолоохтук Одьулуун уонна Хоптоҕо сельсоветтара сыһыаннаһаллар.

Оскуола реформатыгар улахан кордебул оҕону идэҕэ туһаайыыга туруорулунна. Быйыл 13 №-дээх СПТУ-ҕа 35, атын СПТУ-ларга 15 үөрэнээччини ыытыахтаахпыт. Бу былаан хайаан да толоруллуохтаах.

Ааспыт сыла оройуонна барыта 532 учуутал уонна интээччи үлэлээбитэ, IV-X кылаастарга сүрүн предметтэри ордук үөрэхтээх учууталлар үөрэппиттэрэ. Итиннэ кордебул аны начальнай кылаастарга турар. Быйыл 37 эдэр специалистар киллилэр, киниллэртэн 11-рэ ордук үөрэхтээх начальнай кылаастар учууталлара.

Саҕаланаары турар саҥа үөрэх дьыла ССКП XXVII съиһин көрсө оскуола реформатын олохха киллэрии саамай эппиэттээх, ураты ордук кордобуллээх дьылынан буолар. Онуока дьүөрэлээхтик үлэлээн үөрэтэр-иитэр үлэ хаачыстыбатын салгыы тупсарыы—оскуолалар педагогическай коллективтарын, норуот үөрэҕириитин үлэһиттэрин бүттүүннэрин ытык иэстэрэ.

М. СЫСОЛЯТИН,
райсовет исполкомун норуот үөрэҕириитигэр отделын сэбиэдиссэйэ.

○ **Оперативнай группаҕа** ○

Салгыы оттуохха, сорудаҕы толоруохха

Оттоохуну тэрийиигэ оройуоннаҕы оперативнай группа мунньаҕар сүөһү аһылыгын-бэлэмнээһини сорудахтарын толоруу туһунан бөппуруос көрүлүннэ. Онно Мугудай сельсоветын исполкомун председателэ М. Д. Кроникова отчуоттаата.

Мугудай— оттоохуҥҥа тиэрдиллибит сорудаҕы толоруурга улахан хаалымыны таһаарбыт наһилиэктэртэн биирдэстэрэ. Сельсовет государственнай учреждениелэрин үлэһиттэрэ, пенсионердар, дьиэ хаһаайкалара уо. д. а. 345 тонна оту соҕотуоппалыахтаахтарын 224 тоннанан эрэ толорон иһэллэр. Дьиҥэр, бу иэнилиэккэ оттоохуҥа общественность дьиҥчахчы маассабайдык кыттыыта сезон саҕаланыаҕыттан тэриллибитэ буоллар, сорудах өссө эрдэ толоруллуон сөп этэ. Мугудай курдук элбэх дьонноох-сэргэлээх улахан наһилиэк 570 тонналаах соҕотуоппалаабыт одьулуунартан итэҕэс оттуурдаар хаммык да торуот суох.

«Наһилиэк общественноһа мантан күһүн тоҕо оту бэлэмнээй, сорудах хаһан толоруллар кыахтааҕый?» —оперативнай группа чилиэннэрин итинник ыйытыылларыгар исполком председателэ чуолкай ыйынаппыт биэрбэтэ. Сельсовет исполкома быйылгы курдук убаас оттоох дьылга сүөһү аһылыгын бэлэмнээһиҥҥэ общественноска тиэрдиллибит сорудах булгуччу толоруллуохтаҕын дьонтэн сиэ-хото ойдөспөтөҕүн түмүгэр кэнники күннэрдэ оккө кыттааччылар ахсаннара биллэрдик аҥыйаата, ходуһаҕа үлэ тэтимэ олус быстаарда. Оттон манна сезон саҕаны былааннарыы ыраахтыннан толорбокко олорор тэриллэлэр эйбэхтэр; мэдицинскэй, детсад, оскуола, о. д. а.

Маннык былдьаһыктаах күннэргэ оттуур сир аҕыс бүппүтүн курдук уопсай быһаарыынан хайыы охсуунан үлэни тохтотуу табыллыбатын, ходуһаҕа үлэ тэтина наадыйа суохтааҕын туһунан мунньахха тоҕоостоох бэлиитэлиэ. Оперативнай группа М. Д. Кроникованы, сорудах булгуччу толоруллуохтаҕын саналаан туран, оттоохуҥа общественность кохтоохтук кыттыытын тэрийэригэр эбэһиинастээтэ.

Мунньахха эбин аһылыгы соҕотуоппалаһыыҥа субуотуннуктарыы тэрийии туһунан бөппуруос көрүлүннэ. Оперативнай группа балаҕан ыйын 5, 6, 7 күннэригэр дуоҕаны бэлэмнээһиҥҥэ маассабай субуотуннуктары биллэрдэ. Ити үс күнү оройуон общественноһа 2000 тонна дуоҕаны соҕотуоппалыыра былааннаан.

«Мыҥдаҕаайы» совхоз Болугурдаҕы отделениетын субан сүөһүнү толоһутаачылара бэйиэ буолан туустаах үлэлэрин быыһыгар С. С. Сысолятин салаатыттан Улахан Куттараҕа оттоотулар. Киниллэр былааннарын 5 тоннанан аһардылар.

Билигин сүөсүһүттэргэ ордук түбүктээх күннэр: сотору государствоҕа туттарыллыахтаах субаннары күһүҥҥү уотуу саҕаланыаҕа.

Сиэмэккэ: сүөсүһүттэр (хаҥастан) Г. Г. Дьячковскай, С. С. Сысолятин, К. К. Сергеев, Г. Ф. Артемьев уонна Ж. Ж. Диодорходуһаҕа.

П. Оконешников фот.

Стахановец наставниктаан

Болугур наһилиэгэр Егор Никокентьевич Кожуров ыытыктабыллаах кырдьаҕас. Бөҕүөлэккэ киэн туттуспатах дьиэтэ, өтөрсубатах оҕоҕо суоҕун хаҥатэ. Онуок үлэһит киһи.

Егор Никокентьевич сэрки ыар сылларыгар үлэ фронтуттар сылдьан стахановец үрдүк аатын ылбыта. Оны кини дьүкүөрдээх үлэтинэн ситиспитэ. 1943 сыллаахха Иркутскай куораҥка үлэлиир кэмиттэр ылбыт стахановскай удостоверениетын кини күн бүгүҥүгэр диэри кэчэйдэхтик уура сылдьар.

Кырдьаҕас стахановец бу сүүкэн суоллаах патриотическай хамсаһын 50 сыла туолуутун чэбиҥэр тэнитиллибит социалистическай куоталаһыыттан, кохтоох үлэттэн туора туруон саная буолбакка, быйыл сайын «Мыҥдаҕаайы» совхозка кирпичччэ үктүүр үөрэнээччилэр биригэдэлэриттэр наставниктыырга быһаарыммыта. Оҕолор кинини үчүгэйдик билэр, соҕуруу буоланнар үлэ сүрдээх кохтоохтук баран 30 тыһ. устуука кирпичччэ үкчэлиэ.

А. МАКАРОВ.

— Пресс-киин иһитиннэрэр: —

КИМ ХАЙДАХ ОТТУУРУЙ?

(Атырдьах ыйын 28 күнүнээҕи сводка)

Бастакы колонкаҕа—сезон саҕаланыаҕыттан тоҕо кабинниллибитэ (тоннанан), иккискэ—былааны толоруу бырыһыана, үһүскэ—бастакы быһаарылаах нэдиэлэҕэ тоҕо соҕотуоппаламмыта (тоннанан), төрдүскэ—нэдиэлэтээҕи сорудаҕы толоруу бырыһыана:

Одьулуун	1702,9	51,6	16	4,6
Хатылыа	1 329	62,7	67	24,8
Болтохо	1898,5	73,4	52	20,0
Хоптоҕо	1477	62,8	251	100,0
Хадаар	1320	60,0	190	82,6
Хайахсыт	1377	61,2	134	58,3
Чакыр	1284	58,4	75	34,1
Сыхалы	1880	58,7	71	18,7
Киланчы	1636	77,9	61	27,7
Арыылаах	1012,6	67,5	47	22,4
Болугур	2124,4	60,7	26	7,0
Соловьев	1498,8	57,6	63	18,0
Мугудай	1752,4	56,5	140	36,8
Чыаппара	959,5	56,5	50	23,8
Толоон	803,8	61,8	11	5,8
Оройуон үрдүнэн	**22048,9**	**60,9**	**1251**	**30**

БУРДУК ХОМУУРА

(Бэҕэһээҥи туругунан)

Бастакы колонкаҕа—тоҕо хомуллуохтааҕа (гектар), иккискэ—онтон хомулунна (гектар), үһүскэ—наловой хомуур, үүнэн иһэриэн (центнер), төрдүскэ—гектартан үүнүүнү ылыы (центнер):

Карл Маркс	700	457	3473	7,6
Субуруускай	762	473	2550	5,4
Эрилик Эристиин	997	364	988	2,5
«Чурапчы»	435	180	1320	7,3
«Мыҥдаҕаайы»	529	130	1100	8,4
«Мугудай»	645	144	850	5,8
Оройуон үрдүнэн	**4068**	**1748**	**10281**	**5,8**

Кэнники иккі күнүгэ хомуур үлэтин тэтимэ Карл Маркс, Субуруускай, Эрилик Эристиин аатларынан совхоотарга лаппа эбилиннэ. Бу хаһаайыстыбаларга туһаанныаҕынан 179, 133 уонна 100 гектар маннаах сир бурдуга эбин быһылыынна. Ол эрээри киниллэр бирдэ улахан кетутуулуу таһаардылар—хорутууну саҕалыы иликтэр.

«Чурапчы», «Мугудай» уонна «Мыҥдаҕаайы» совхоотарга хомуур тэтимэ өссө даҕаны бытаан: эбин баара-суоҕа 20-40 эрэ гектар нэниэх баабыналар үүнүүлэрэ хомулунна. Бу үс хаһаайыстыбалартан «Мугудайтан» уратылара сири хорутууну саҕалаатылар. «Мыҥдаҕаайы» совхозка 60 гектардаах сир эбиллэн ыһыыта баланнаанна, оттон «Чурапчыҕа»—15 гектар.

Күн-дьыл күүппэт. Биириэмэни мунутуурдук туһанан үүнүүну кылгас кэмнэ, учуутэй хаачыстыбалаах тык хомуйуохха.

Бурдуҥу үчүгэйдик куурдуохха-хатарыахха, кичаллаахтык ыраастыахха уонна уруоохха.

Хомууру кытта сэргэ күһүҥҥү хорутууну мыыныытынан барыахха.

Тыа хаһаайыстыбатын управлениета.

ИИТЭР ҮЛЭ ДЬОҺУННААХ СОРОҔО

Үүнэр көлүөнэни—патриотизм тыыныгар

Советскай оскуолаҕа, тө рөпнүүтэрдэ, общественнойга бүүгүнүүтүгэр үүнэр көлүөнэни Ийэ дойдуга мунура суох бэриниилээх буолуу тыыныгар иитэр сорук турар.

Биһиги билигин икки система— социалистическай уонна капиталистическай— идеологическай охсуһуулара хаһаанныттааҕар даҕаны күүһүрбүт, ордук сытыырхайбыт кэмигэр сторобут. Онон ыччаты патриотическай иитиигэ ураты болҕомто үүрүллуохтаах, үрдүк көрдөбүл туруорулуохтаах.

Оҕону иитиигэ иитиилиик оскуолаталаҕы сыллаатан саҕалаан. Тереттэ бүү кыраайын историятын, сайдыытын, иннинэ каскилин оҥо хайаан да билэн улаатара ситиһиллиэхтээх. Оччоҕо эрэ кини политическай өттүнэн сэбилэниллиэх, моральнай өттүнэн күүстээх, коммунизм активнай тутааччытынан буола улаатыахтаах.

Оройуонтан ыччаты патриотическай иитиигэ балаччы үлэ ыытыллар. Оскуолаларга үчүүтүллүү уруокка, кылаас тас өттүгэр оҕолоору дьиҥнээх хаһаайын, патриот буоларга үөрэтиллэриитэллар. Ордук албаах туһалаах дьаһаллар быйыл фашистскай Германияны историческай кыайыы 40 сыла туоларынан сибээстээн ыытыллыннылар. Онно наһаалык ахсын кэриэтэ энтузиаст краевед учууталлар бааллара улаханнык көмөлөстө.

Хатылыга Советскай албан аат, Сылаанга сири оҥорту уонна айылаҥы хаҥыстаабын музейдара айыллан үлэлээһиннэрэ ыччаты аҕа көлүөнэ үтүө үгэстэриттэр иитиигэ биллэр көстор көмөлөөхтөр. Итиннэ сахалаабыннар Мугудайга, Хайахсыкка, Одьулуунга, о. д. а. сирдэргэ эмиэ баллар.

Ол эрээри бу дьыалаҕа итэҕэстэр, быһаарылла илик боппуруостар эссе да арыйаҕа суохтар.

Үөрэнээччилэри патриотическай иитиигэ тиэрэ буолар ленинскэй хостор, музейдар ситэ-хото тэриллибэттэр. Дарыгэ кыраайы үөрэтиигэ муниньуллубут матырыйаалар ыһыллан хаалар туруктаннылар. Оскуола директора К. К. Романов, история учуутала Ю. Н. Попов оҥу болҕомтоҕо ылан сергүтэллэрэ наада. Хайахсыт ытык кырдьаҕа Е. М. Михайлов хомуйан, түмэн биэрбит матырыйааллара умнуута хаалларыллар. Чакырга С. С. Яковлев—Эрилик Эристиин литературнай музейа кэнники камнэ саҥардыллыбата. Манна салгыы саҥа разделлары тэрийэр тоҕо сатаммат? Холобур, «Эрилик Эристиини утумначчылар» диэн саллаҕа оройуон суруйааччыларын, эдэр автордарын, оҕолор өйтөн суруйуулларын, о. д. а. түмэн киллэриэххэ сөп этэ. Сылаанга Албан аат хоһо тэриллибэккэ хаалла. Ону сиэтэриэххэ баара. Старшай учуутал Е. Д. Макаров тэрийбит бэртээхэй музейа оссо байытыллыан, кэҥэтиллиэн наада. Билигин наукаҕа уонна техникаҕа көрдөбүл күүһүрбүтүнэн сибээстээн сир үлэлэригэр, сүөһү иитиитигэр туттуллар техникалар макеттарын иитэрэн сылаанар итти рай дел олоҥу кытта сибээһин лаппа күүһүрдэр кыахтаннылар.

Чурапчыттааҕы интернат оскуолаҕа И. И. Решетников көҥүлэһиннэкэн саҕаламмыт Спортивнай албан аат музейа эмиэ сүүрүөҕэр туруоруллара наада. Биһиги аатырбыт спортсменнэрбит, Олимп хайатын штурмалааччылар ситиһиилэрин пропагандалыыр аналлаах бу бэртээхэй бачыым дьиҥнээхтик өйөнүөхтээх.

Кэрэнэ, сырдыгы түстээччилэргэ, үчүүтэлларга, аналлаах норуот үөрэҕириитин историятын музейа (торийэччи К. К. Пермяков) ангардас дьиэ эбэтэр быстах биир үчүгэй хос костүбөккэ эмиэ тэриллибэккэ турар.

Совхозтар салайааччылара, сельсоветтар исполкомнара бу кэскилээх дьыалаҕа миэстэтигэр көмөлөһөллөрө наада. Оттон үчүгэй холобурдарга, бастыылар опыттарыгар наадыйар буоллахха Сунтаарга Социалистическай Үлэ Геройа Г. Е. Бессонов уонна Б. Н. Андреев туттарбыт кыраайы, кыыллары үөрэтэр музейдарын көрүөхха, үөрэтиэххэ баар этэ. Эбэтэр «Булгуньахтаах» совхозка оскуола музейыгар анаан сыл ахсын үгүс ол кэрэлэрэ биһиэхэ эмиэ холобур буолуон сөп.

Ыччаттары патриотическай иитиини райсовет исполкомун норуот үөрэҕириитигэр отдела, ЫБСЛКС райкома кинниэн салайыах, үчүгэй саҕалаһыннары чута ыытан хабан өйүөх тустаахтар.

Тулалыыр айылаҥы үөрэтиигэ уонна хаҥыстаабынна ороЙуонна үлэ ситэтэ суох ыытылар диэриг тиийбэт. Сибэккилэри үүнэрии, бүөбайдаһии, үлэ түмүгүн көрүү ирдэйах оскуолаҕа баар. Дьиэгэр, итиини барыы оскуолаларгаа ирдиах баара. Оскуолалар тастарыгар үүнээйилэри олордуу, тыа сирдэригэр куох эмиэ дэтэрийии, ыаҥыстаахха, кыаллар суол. Ол тоҕо эрэ болҕомтоҕо ылыллыбат. Быһыта, иин саныахпар, тулалыыр эйгэни үөрэтэр-иитэр үлэҕэ ыраатыыны ситэ туһаммаппыт.

Баһиги айылаҕа сыһыаннытын оҕолор көрө, билэ сылдьаллар. Күнүгүөх, кэрэ байдаах айылҕа ортотуунан трактор, автомобиль тоҕу аанньаан, алдьатан аастыбын көрдөххө, кини эрэ хараастар. Ити, биллэн турар, оҕону эстетическай иитиигэ хоромньуну эрэ оҥорор. Ону учуоттуохха. Оскуолаларга тыыннаах муннуктары тэрийиэ диэн оҕолоору - айылаҥны таптыырга, көтөрө-сүүрэргэ харыстабыллаахтык сыһыаннаһарга иитиэхха.

Түмүктээн эттэхха, оҕолору дьиҥнээх патриотыгына иитэн таһаарыы—бу барыбыт, хас биирдибит улахан суолталаах сорукпут. Онон, реформа көрдөбүлэригэр сөп түбэһиннэрэн, бу дьыалаҕа кэлимник ылсарбыт наада. Оҥу миэстэҕэ олохтоох партийнай тэриллэлэр күннэтэ сүрүннүүлэрэ эрэйиллэр.

Е. ПЕТРОВ,
ССКП райкомун инструктора.

БАСТАКЫ ХАРАҔАЧЧЫЛАР

Амма сүнньүн баһылааһынҕа ыыттар ороЙуонҕа бастакы комсомольскай десант аҕыйах хонуктаах ааҕыта «Мыҥдаҕаайы» совхоз Соловьевтааҕы отделениетыгар түһэрилиннэ.

Бу—13 №-дээх Чурапчыттааҕы СПТУ быйылгы выпускниктарыттан 19 уолаттары уонна кыргыттары түмэр «Сириус» диэн этэрээт. Кини составыгар Чурапчы, Алексеевскай, Уус-Алдан оройуоннарын ыччаттара киирбиттэр. Командирдара—Алексей Орлов, идэтинэн тракторист. Оттон комиссардара— оҕуруот аһын үүнэрээччи идэтин ылбыт Федора Маркова.

Эдэрдэр этэрээттэрин көрсүһүүгэ аналлаах үөрүүлээх бизнэс Мырылаҕа аастыт субуотаҕа буолла. Онно Амма хочолорун баһылаһыҥнаҕа бастакы комсомольскай десант кыттыылаахтарын совхоз партокомун секретара И. И. Яковлев, комсомольскай комитет секретара Егор Петухов, совхоз отделениетын управляющайа И. И. Яковлев уонна рабочай В. Н. Брызгаев итиитик, истиҥник эҥэрдэлэстилэр, кинилэргэ айымныылаах үлэни баардылар.

Харда тылы аппит Евдокия Коркина Ленинскэй комсомол итэҕэлин толоруохпут—Амма сүнньүн туһаҕа таһаарсан Ас-уол программатын ыытыы кылгаларыгар бэйэбит саамай кылаанныытын кэлэриэхпит диэн мустубут дьоҥу эрэнэрдэ.

Совхоз салаатата десантниктары кытта үлэ дуогабарын түһэриэ, кинилэрдэ сөптөох олорор уонна үлэлиир усулуобуйаны тэрийдэ.

Комсомольскай этэрээт чэлэниэрэ хайыы-үйэ совхоз производствотыгар үлэлэрин саҕалаатылар: кыргыттар фермаларга тарыстылар, уолаттар бүрдүк хомуурдар турунуулар.

Амма бастакы хараначчыларыгар өлохторуттан дьоҕу-соҕуну, үлэлэриттэн ситиһиилэри баҕарабыт.

П. МАКАРОВ.

Сүөһү иитиитэ— ударнай үлэ фрона

ХАХЫЙАХ КЫРГЫТТАРА

—Көмүс оҕолор,—диэбитэ кинилэр туһарыгар совхоз отделениетын управляющайа.

Итиннэ иһирэх тыллар кимнээхтэр туһуланаллаллар? Кинилэр—Соловьев отделениетын бинир улахан сылаатын тутан олорор оскуола кыргыттара.

Хахыйах—оҕолор олорор, үлэлиир сайылыктара. Онно күүскү ыам бүтэн эрдэриэ диэн тиийбит. Кыра, нарын тэрбахтар эдэгэлдьиһаллар: үүт күүтүнэччи кутуллар. Сөбө-көрөөҥүн кыракый кыргыттары: бэлиэр тутаах үлэһиттэр!

—Биһиги лаарыбыт «Чолбон» диэн. Үгүспүт эмиэ сэттис-ахсыс кылаас кэнниттэн сылдьар. Командирбыт Романова Лена,—оҕолор үөрэ-көтө кэпсиллэр.

Барыы тэбиспэтэгинэр, чыпчыбытырастар. Элбэх чыычаах үөрэ мустубутун саналлар. Кинилэр, чахчы даҕаны чыычаах курдук, сарсыарда эрдэттэн киэһэ хойукка диэри үлэлиир сүрбүгүрү дьон эбит. Биир да ыамы көтүппэтэхтэр, режиммэ лоп курдук тутуһаллар. Ол да иһин буолуо хахыйахтар үүт ыамын туһаҥнаҕаҕэр эбэн биэрбиттэр, күн аайы тоннаттан ордук үүтү туттараллар. Эдэр ыаныыксыттар иккилии тыһыынчалаах кирбиини ылыахтаах эдьиийдэрин солбуйаллара кинилэри иккки бүк эбэһиинэстиир. Ити үрдүк итэҕэли кинилэр туһаан биэрбэттэр. Оҕолору наставниктара хайдыан хайгыыр.

Олоҕун уонунан сылларын Анастасия Степановна Брызгаева сүөһү иитиитигэр аналта. Отделение баарсуох ыаныыксыта. Кини быйылгы сүрүн соруга—иккки тыһыынчалаах кирбиини ылыы. Анастасия Степановна билигин күннэ ортотунан 170-180 киилэ үрүҥ илгэни ылар. Иитиллээччилэрэ кинитэн хаалсыбаттар. Ол курдук эдьиийдии-балыстыы Нюта уонна Варя Ивановалар күннэ түөрт бидиэнтан ордугу ылыллар. Оттон хас биирдии өмкоска 40-нуу киилэ үүт киирэр эбээт!

—Варя Иванова уонна Лена үһүс сайыннарын ыаныыксыттыыллар,— диэн оҕолор.—Үлэбитин «обуулээтибит».

Итиннэ ферма старшайа Анастасия Саввина сабыдыаллаабыта чахчы. Үлэнэн уһуйбут кыыс сүөһүнү көҕүлүн аһынарталыыр. Даҕаны, Настяны ыаҕастара дьиэтигэр атааран батыһыахтара дуо? Кыыһы быйыл кыһын дьоно-сэргэтэ ороЙуонкаады Совет депутатынан талбыттара.

Дьэ маннык дьон ортотугар үлэлиилэр «чолбон» нар». Оҕолор үөрүүлэрэ сүр. Кинилэр кэннилэригэр үгүс үчүгэй да күннэр хааллылар. Хайдах этэй ыаныыксыт күнэ? Онно сууруугэ Аня Мохначевская бастаабыта. Оттон оҕолор сааспарын ылыылара, Москваттаабы фестивальга аналлаах биэчэрдэр. Уонунан ыгыллыбат түгэннэр. Сайын устата кинилэр туһугар сайыннарыллыбыт. Сибэккилэри үүнэрии, бүөбайдаһии, үлэ түмүгүн көрүү ирдэйах оскуолаҕа баар. Дьиэгэр, итиини барыы оскуолаларгаа ирдиах баара. Оскуолалар тастарыгар үүнээйилэри олордуу, тыа сирдэригэр куох эмиэ дэтэрийии, ыаҥыстаахха, кыаллар суол. Ол тоҕо эрэ болҕомтоҕо ылыллыбат. Быһыта, иин саныахпар, тулалыыр эйгэни үөрэтэр-иитэр үлэҕэ ыраатыыны ситэ туһаммаппыт.

Баһиги айылаҕа сыһыаннытын оҕолор көрө, билэ сылдьаллар. Күнүгүөх, кэрэ байдаах айылҕа ортотуунан трактор, автомобиль тоҕу аанньаан, алдьатан аастыбын көрдөххө, кини эрэ хараастар. Ити, биллэн турар, оҕону эстетическай иитиигэ хоромньуну эрэ оҥорор. Ону учуоттуохха. Оскуолаларга тыыннаах муннуктары тэрийиэ диэн оҕолоору - айылаҥны таптыырга, көтөрө-сүүрэргэ харыстабыллаахтык сыһыаннаһарга иитиэхха.

Түмүктээн эттэхха, оҕолору дьиҥнээх патриотыгына иитэн таһаарыы—бу барыбыт, хас биирдибит улахан суолталаах сорукпут. Онон, реформа көрдөбүлэригэр сөп түбэһиннэрэн, бу дьыалаҕа кэлимник ылсарбыт наада. Оҥу миэстэҕэ олохтоох партийнай тэриллэлэр күннэтэ сүрүннүүлэрэ эрэйиллэр.

Е. ПЕТРОВ,
ССКП райкомун инструктора.

Үргүлдьү бэдэрээтинэн

ТЫНДА. Главмосстрой Социалистическай Үлэ Геройа Анатолий Гусев салайааччылаах бириигэдэтэ үргүлдьү бэдэрээтинэн үлэлээн олорор дьиэ тутуутун болдьоҕун үс төгүл кылгатан үлэҕэ киллэрдэ. Бириигэдэ ССКП XXVII съезһа аныгыстыын көрсө бириаанны таһыынан тоҕус мандиаманнаах корпуһу үлэҕэ киллэрэргэ бэлэмнэнэр.

Үргүлдьү поточнай бэдэрээт ньымата салгыы туһаайыллар.

(ССТА).

КЫСТЫККА БЭЛЭМНЭНИИ

ХОЛКУТУЙУУ ОХСУУТА

Бириэмэ күүппэт. Дьыл сылаас кэмэ улам кылгаан, күн-дьыл сылыа тымныйан иһэр. Кыстыкка бэлэмнэнии итэҕэйбэтэҕэ, бүргэс буолан, бэйэтин биллэрэр.

Ол эрээри «Якуткоммунэнерго» учаастагын үлэһиттэрэ өссө да холкулар: оройуон кинигэр 10 квартальнай котельнайдар ремуонтнаныахтаахтэриттэн бүтүн эрэ өттүк сезонун саҕаламыра, сүнньүнэн, бэлэн өҥөрдүлэр. Ити даҕаны, нагрузкалары самааскалаабын, электропроводтары саҥардан тардыы, түннүктэриҥэлэстэрэ бүөлэһиэн күрдьүк бытархай эрээри, бириэмэни эрэйэр үлэлэр өссө да ситэриллэ иликтэрин ахсыбатахха. Манна мотуордары бэрэбиэркэлээн көрүү өссө да тэриллэ илик. Кыһын насостар умайталлыбыт теруөттэрин быһаарыы хаһыы-үйэ умнуута хаалбыт. Кочегардарга үлэлиир усуловуйа эмиэ ситэ тэриллэ илик.

Теплотрассалары көрүүхарайыы күрдьүк улахан үлэ уталыттыллыбыт. Үгүс сирдэргэ турбалар таститтэрин буолуурга үлэһиттэр илиилэрэ өссө да тиийбэтэх. Иннэрэ барбыт теплотрассаны кэннөрөр саная кимнэхэ да кирбэтэх. Котельнайдар тастарыгар чоҥуйыыны аналлаах площадкалар бэлэмнэниллэ иликтэр. Чох шлагын хомуйар үлэнэн дьарыктанар кэһи эмиэ кэстүбэт. Тахсыбыт күлү туһаҕынан сиргэ сүөкүүргэ суоттаммыт күрдьүк олоруу баар.

Ити—котельнайдар ахсын кэриэтэ кастуталлыр уонсай итэҕэстэр. Аны сорох объектарга чоҥуу тохтуоҕуг.

1 №-дээх котельнай. Кинитэн итиннэн хаалчыллар оройуоннаары Культура дьиэтэ, уонча олорор дьиэ кыһыҥны өттүгэр олус тымныйаллара урукуттан биллэр. Онон котельнайга эбии тутуулу ыытан, котелу эбэр туһунан сонтоох дьаһал ылыллыбыта ыраатта эрээри, быйыл даҕаны сүөһүөҕэр туруорулларга ууступтубут. Кирпиччэ суох. Оссо хаардаахха аҕалан аһаҕас халлаан аннигар суохэбит кирпиччэлэрэ аныаха диэри сытыа дуо? «Хаһаайыстыбаннай» дьон сирбит үлтүркэйдэрэ эрэ ордон хаалбыттар. Тагар үлэ итиитэн атахтаммыт. Оттон кини балыыһа котельнайым ремуонта сварщик костүбөккэ тардыллыбыт. Бу идэни баһылаабыт үлэһит «Якуткоммунэнерго» учаастагар суоҕа дьыаланы улаханнык бытаардыыһы.

Балаһыанньа 4 №-дээх котельнайга ордук мелтех. Онно оҕохтор үрааллан баран сыталлар. Ону хомуйарга үлэһиттэр тиэтэйбэттэр.

Народнай контуруол комитетынан ыытыллыбыт бу рейдэ түмүгэ райсовет исполкомугар дьуулаһилиннэ. Оттук сезонун тэрээһиннээхтик саҕалыыры харгыстыыр итэҕэстэри хайдах суһаллык туоратарга туһаннылаахтарга ыйыылар онгоһулуннулар.

Кыстыкка бэлэмнэнии—уталыттыллыбат үлэ. «Якуткоммунэнерго» учаастагын саалатата (начальник Поговицын В. В.) бу күннэргэ суһал дьаһаллары ылан котельнайдар бэлэмнэрин ситэрэ охсуохтаах, —оттуу сезонна саҕаланыытыгар бэлэм онгоруохтаах.

Сорукпут: ОСКУОЛА РЕФОРМАТЫН КӨРДӨБҮЛЛӘРИГӘР ЭППИЭТТИИРДИК!

Бүгүн—учууталлар атырдьах ыйынаағы сүбэ мунньахтара

ОҒОЛОРУ ҮЛӘҒӘ ИИТИИГӘ—БҮТТҮММҮТ КЫҺАМНЫЫТЫН

Үөрэнээччиләри үләҕә иитиигә уонна идәҕә хабаатыннарыыга оскуолаларга уонна базовай тәрилтәләргә оскуола реформатын көрдөбүлләригәр эппиэттиир материальнай база тәриллиэхтәах. Итиннэ сибэкиэстээн райсовет исполкома оройуон оскуолаларын материальнай базаларын 1995 сылга диэри кәмгә салгыы сайыннарыы кәскиллээх былаанын бигэргэппитэ. Оскуолалар, базовай тәрилтәләр итэ былааны олохха киллэрии дьаһалларын ыытан онгорон толоруохтаахтар.

Ааспыт үөрэх сылыгар I-III кылаастар 1057, IV-VIII кылаастар 1168 үөрэнээччиләрин үгүстүрүн үөрэтэр кабинеттарга уонна мастерскойдарга урукхулуу тәриллээх үләлиир уонна үөрэнэр миэстәләриннэн хаччыйан үләҥ уруоктара уонна уруок таһымнаах үләләр ыытыллыыттара, оттон үрдүкү кылаастар 595 үөрэнээччиләрин идәҕә үөрэтии 24 аналлаах кабинеттарга, ол иһигэр 144 үөрэнээччи базовай тәрилтәләргә онгоһуллубут кабинеттарга тәриллибитэ. Үөрэх дьылын устатыгар оскуолалар педколлективтара, базовай тәрилтәләр баарастуоҕа 4 (былааннаах 17 оннугар) начальнай кылаастар оҕолоро үләҥ уруогар үөрэнэр, 2 (10 оннугар) профориентационнай методическай, 1 (11 оннугар) үрдүкү кылаастар үөрэнээччиләрин бәләмнинэр кабинеттары онгорбуттара.

Орто уонна улахан саастаах оҕолору үләҥ уруогар үөратиигә, практикаларын ыытыыга уонна уруок таһынаағы общественнай туһалаах үләҕә тардыыга аналлаах миэстәләри тәрийии олус бытаанык саралаана. Оскуолалар мастерскойдарыгар барыта 150 (253 оннугар), оттон базовай тәрилтәләргә 15 эрэ (62 оннугар) рабочай миэстәләр бәләмнэниллэр.

Бэрэбиэркэҕэ көстүбүтүн курдук, үгүс сирдәргә оҕону үөрэтии, үләлэтии базатын тәрийии педколлективтарынан даҕаны, базовай тәрилтәләриннэн даҕаны үләҥ коллективтарын былааннарыгар киллэриллибэт. Ордук Чурапчы орто уонна аҥыс кылаастаах оскуолаларыгар, интернат-оскуолаҕа күүгүннээх үләҥ ыытыллыбата. Оттон итэ оскуолаларга оройуон үөрэнээччиләрин 33 бырыһыана тиксэр. Ол үрдүнэн итэ педколлективтар, туһаннаах базовай тәрилтәләр— «Сельхозтехника» холбоһук (управляющий Тимофеев Ф. А.), «Якутсельстрой» мехучастога (начальник Артемьев И. С.), райпотребобщество (бырабылаанньа председателэ Монастырев Н. Н.), промкомбинат (директор Листиков А. П.), «Сельхозхимия» холбоһук (председатель Павлов М. Н.) оскуолалар мастерскойдарыгар, тәрилтәләр сыахтарыгар үөрэх дьылын устата оҕолор үөрэнэр уонна үләлиир бинэ да миэстәләрин тәрийбэтиллэр, саҥа үөрэх дьылыгар да туох да бәлэмэ суох олороллор.

Үөрэнээччиләр ахсааннарыгар сөп түбэһиннэрэн киниилэр производствоҕа үләлиир миэстәләрэ алдьэтиллэн иһиэхтэах. Өскөтүн 1985-1986 үөрэх дьылыгар IX-X кылаастар үөрэнээччиләригэр 95 миэстэ тәриллиэхтээх буоллаҕына, 1990 сылга итинник рабочай миэстэ 154-кэ тиэрдиллэн 620-тан тахса үөрэнээччи хаччыллыахтаах. Оттон оскуолалар мастерскойдарыгар орто саастаах оҕолорго субу сарааннар дьылга 271 миэстэ бәлэмнэниэхтээх. Итэ сыыннара 1990 сылга 430-ка тиэрдиллэн 1000-тан тахса оҕону үләлэтэр, үөрэтэр үсүлүөбүйэ тәриллиэхтээх.

Итэ соруктары толорор туһугар педколлективтар, базовай уонна шефтаах тәрилтәләр, общественность бүттүүнэ күүстэрин түмэн, дьиҥнэхтик ылсан үләлиилэрэ наада.

Г. ГРИГОРЬЕВ,
райОНО инспектора.

КЫРАЧААННАР ТАПТЫЫР УЧУУТАЛЛАРА

Биһиги оройуоммут бастыҥ учууталларыттан биирдэстэриннэн Чакыр аҥыс кылаастаах оскуолатын начальнай кылаастарга учуутала Е. П. Флегонтова буоллар. Кини 27 сыл устата кыракый оҕолору ситиһиилэхтик үөрэтэн каллэ.

Екатерина Прокопьевна үөрэтиэхтээх оҕолорун кытта ардаттан, киниилэр детсадка иитиллэр ардахтэриттэн билсэр, иитээччиләр занятиеларыгар сылдьан көмөлөһөр. Оҕолор дьиэтэҕи усулуобуйаларын, дорообуйаларын, иитэриэстэрин; дьоҥурдарын—барытын сиһилии үөрэтэр. Ол кини оҕолор уратыларын билэригэр, үләтии ону учуоттаан тәрийэригэр улахан көмөлөөх.

Оҕолор бастакы кылааска үөрэнэ киириэхтэриттэн учуутал киниилэри оскуоланы таптыырга, бэйэ-бэйэҕэ дөбөрдүү, табаарыстыы буоларга үөрүйэр, хардарыта итэҕэйсэр сыһыаны олохтуур.

Начальнай оскуолаҕа икки кылааһы холбуу үөрэтии уустук. Ону биһиги оройуоммутугар бинэ бастакынан Екатерина Прокопьевна баһылаан баай опыты муннуунна. Кини көрдөрөн үөрэтэр пособиелара сатабыллаахтык туттар, оҕолору болҕомтолээх буолуута иитэр, үөрэнээччиләр туох байаларын үләлэрин таабатык тәрийэр, иннэ тыынан туоруспа кылаас бэйэ бэйэлэрин маһэйдаспэттэрин ситиһэр. Онон оҕолорго чиҥ билиини биэрэр. Быйыл оройуоннаағы математика олимпиадатыгар кини үөрэтэр оҕолоро байаларын бөлөхтөрүгэр бастаабыттара.

Учуутал бэйэтэ эстетическэй оттүнэн талаанныах буолан оҕолорун музыканы сатаан истэргэ уонна учуэйдик ыллыырга үөрэтэр.

Екатерина Прокопьевна ор сыллаах баай опытын эдэрдэргэ дьаныһан иитэр. Кини методическай холбоһук салайаччытын, дьахталлар комитеттарын председателин, агитатор быһыытынан оскуолаҕа да, тыа сирин общественнай олоҥор да биллэр-көстөр үлэни ыытыһар.

Е. П. Флегонтова педагогическай ааныыларга активнайдык кыттар. Кини «Кумааҕыттан аппликациялары оҥоруу», «Математика уруогар өйгө суоттатыы опытыттан», «Культура навыктарыгар үөрэтии» диэн рефераттарын иһин Учууталлар идеяларын үрдэтэр республикатаағы институт Бочуотунай грамотатынан наҕараадаламмыта.

Тыа сирин учуутала Асуол программатын олохха киллэриитэ эмиэ быһаччы комөлөһөр: сайын ахсын оттоһор, байэтэ бэртээхэй охсооччу.

Аны аҥыйах хонугунан оскуола чуораана кырачаанныры маҥнайгы уруокка ыытыыта. Оччоҕо, эмиэ уруккутун курдук долгуйа, үөрэ, Екатерина Прокопьевна Флегонтова кылааһыгар киириэхэ.

Л. СЫСОЛЯТИНА.

НУУЧЧА ТЫЛЫН ҮӨРЭТИИНИ САЛГЫЫ ТУПСАРЫАХХА

Нуучча тыла—оскуолаҕа үөрэтиллэр предметтэр тэн бинэ бөччүмнээхтэра. Биллиэн биһиги оройуоммут оскуолаларыгар бу предмети үөрэтиигэ 58 учуутал үләлиир. Киниилэртэн кэнники сылларга 38-һа аттестацияны барбыттан 19-һа үләлиир дуоһунаһыгар сөптөөбүнэн, 18 киһи хайданыан сөптөөбүнэн аҥыллыбыттара. Биэс киһиэхэ «Старшай учуутал» аат иҥэриллибитэ, 1 учуутал «ССРС норуотун үөрэтиитин туйгуна», 7 киһи «РСФСР норуотун үөрэтиитин туйгуна» значоктарынан наҕараадаламмыттара.

Нуучча тылын уонна литературатын үөрэтиигэ үгүс кылаастар группаларга хайыыллар буоллулар. Бары оскуолаларга 27 кылаас кабинеттар үөрэтии техническай средстволарынан, көрдөрөн үөрэтэр пособиеларынан уонна программа сүрүн разделларыгар дидактическай матырыйаалларынан сыл ахсын байыыллалар, 4 лингафоннай кабинет тәрилиннэ, 12 кабинет паспорданна.

Быйыл саамай түмүгүнэн IV-X кылаастар 2265 үөрэнээччиләриттэн нуучча тылыгар 24-дэ ситиспэтэҕэ, оҕолор 48,5 бырыһыаннара «4» уонна «5» сыаналарга үөрэнэллэр. Нуучча литературатыгар 11 оҕо ситиспэтэҕэ, үөрэнээччиләр 49,9 бырыһыаннара «4» уонна «5» сыаналары ылбыттара. Дириҥ уонна Одьулуун орто, Арылаах, Соловьев, Хадаар уонна Чакыр аҥыс кылаастаах оскуолалара үөрэнээччиләр иккис сылга хаалыыларын суох оҥордулар. Оҕолор нууччалыы тыллараҕостеро сайдыытыгар биллэр-көстөр түмүктэри учууталлар М. Е. Пудова (Дириҥ), У. А. Шишигина (Одьулуун), Е. А. Слепцова (Мугудай), Л. М. Винокурова уонна Д. С. Яковлева (интернат-оскуола), М. М. Иванова (Одьулуун) ситиспиттэр.

Сыл ахсын үөрэх дьыла бүтүүтүгэр РСФСР Үөрэҕин министерствотын текстэриннэн ыытыллар контрольнай үләлэргэ ордук Бахсы, Кытаанах, Чурапчы уонна Амма орто оскуолаларын, интернат-оскуола, Болгоно уонна Чакыр аҥыс кылаастаах оскуолаларын үөрэнээччиләрэ орфографическай уонна сурук бәлиэлэриигэр эмиэ алдьастары онгороллор. IX кылаас үөрэнээччиләрэ сочинение тематын ситэ арыйбаттар, түмүгүн уонна түмүктэһиҥин онгорботтор, үөһээ ыйыллыбыт алдьастары эмиэ таһаараллар.

Үөрэнээччиләр тылларын сайыннарыыга системалаах үләҥ ыытыллыбат. Сорох учууталлар биллиэн даҕаны ангардас диктаннарынан, контрольнай үләлэриннэн мунурданаллар, программа ирдиир словарнай минимум тылларын ситэ иҥэрбэтэр.

Учууталлар биллиэн да үөрэнээччиләр каллиграфиялаҕа эппиэттиир буочардаах буолуулларыгар болҕомтолорун уурбаттар. Хатылы, Одьулуун, Дириҥ, Чурапчы уонна Амма орто оскуолаларыгар, интернат-оскуолаҕа уонна Чакырга үөрэнээччиләр тэтэрааттарэ ирдэбилгэ ыраахтыннан эппиэттэбэттэр.

Ойуоҥна саха оҕолоро нууччалыы саҥарар дьоҥурдарын уруок таһынаағы бириэмэҕэ сайыннарыыга сөптөөх усулуобуйа, эйгэ суох. Онон оскуолаларга нуучча тылын уруоктарын факультативтарын системалаахтык үләлэтиэххэ наада. Бу оттүнэн ааспыт сылларга үгүс оскуолаалар адъас молтохтуук үләлээбиттэрэ. Оҕолору нуучча тылыгар үөрэтиини ангардас итэ предмет учууталларын эрэ дьыалаларын курдук көрүүттэн аккаастанар кэм каллэ. Бу үләҕэ педколлектив бүтүннүүтэ ылсара, оскуолаларга үгүс дьаһаллары нууччалыы тылынан ыытыы практикаланара наада буолла.

Улахан болҕомто үөрэнээччиләр кылаас таһыгар нууччалыы киниигэлэри аҥыыларыгар уурулуохтаах. Маныаха үөрэнээччиләр аахпыт киниигэлэриттэр конференциялары, бастыҥдаларын ыытыыга оскуолатаағы библиотекалар оруоллара үрдэтиллиэхтээх. Бу үләҕэ төрөппүттэр көмөлөрө, ирдэбиллэрэ эмиэ наада.

Түмүктэн эттэхха, саҥа үөрэх дьылыгар учууталлар нуучча тылын үөрэтиини салгыы тупсарыахтаахтар.

А. ПЕРЕВАЛОВА,
методкабинет методиһа.

ҮЧҮГЭЙДИК САҒАЛААТА

1983 сыллаахха Иркутскайдаағы педагогическай институту бүтэрэн биһиги оройуоммутугар үләлии кэлбит И. В. Мачахованы үөрэх саалаата Чурапчы салааныытын 100 миэстэлээх базовай дьаһыла-садыгар сэбиэдиссэйинэн анаабыта. Эдэр салайаччы үләтин бастакы күннэриттэн айымныылаахтык сарааннабыта.

Надежда Васильевна сыл устата иитээччиләр 70-80 занятиеларыгар сылдьан быһаччы комөлөһөр, педсовет мунньахтарын былааннаахтык, иитэр-үөрэтэр үләҕә кэдьүүстээхтик ыытар. Кини иитээччиләр байаларыннэн дьарыктаналларыгар уратыы болҕомтотун уурар. Оҕону 5 саһыттан нууччалыы тылга үөрэтии бу «Кэскил» дьаһыла-садха олохтоно, ол да иһин маҥтан сыл ахсын албах оҕо нууччалыы кылааска үөрэнэ киирэр.

Базовай дьаһыла-сад оройуон эдэр иитээччиләриттэр албах "кемоҥу онгорор. Маны сылга 30-40 көрдөрүүлээх занятиелар, тематическай семинардар ыытыллаллар.

Бу оҕо учреждениетын материальнай базата сыыйа бөҕөргөтүллүр. Быйыл улахан корпуска капитальнай өрөмүөн ыытыллыара. Кухня, прачечнай уонна бинэ группа оҕолоох корпуһа көндөйө бүтэн, иҥстас онгоһуута хаалла.

Дьаһыла-сад коллектива эдэр. Екатерина Иннокентьевна Егорова ааспыт сылга норуот үөрэтиитин туйгунун аатын ылбыта. Албах сыл кырачаанныры иннинэ Анастасия Прокопьевна Дьячковская, Матрена Егоровна Барашкова, Александра Андреевна Турантаева уо. д. а. коллектив тутаах үләһиттэриннэн буоллалар. Ол эрдэҥ ханнык баарар коллектив— салайааччыттан. Надежда Васильевна, тоҕо да эдэрин иһин, бу улахан коллективы ситиһиилэхтик салайан үләлэтэр. Киниэ быйыл педагогическай ааныыларга үс дакылааты суруйан киллэрдэ, өйтон иккэтэ республиканскай ааныыга барда.

Сэбиэдиссэй оҕолор музыкальнай дьоҥурдарын сайыннарыыга туһаннаах специалист Зинаида Николаевна Максимовалыын айымныылаахтык үләлиир. «Колокольчик» инструментальнай оркестры тәрийдиллэр, оҕолору 2 суол металлофоннаа, аккордеоннаа, бубеннаа, фортепьяноҕа үөрэтиллэр. Надежда Васильевна бэйэтэ кырачаанныры саха ырыатын тойукка, хомуска, оҕуохайы таһаарыыга үөрэтэн быйыл Оҕо көмүскэлин күнүгэр төрөппүттэр сэҥээриллэрин ситиспэтэ.

И. В. Мачахова сүрүн үләтин таһымнан үөрэх саалаатын общественнай инспекторыын быһыытынан оройуон атын дьаһыла-садтарыгар бэрэбиэркэлэри ыытыһар, семинардары тэрийэр, албах методическай көмөнү оҥорор.

Дьоҥурдаах эдэр специалиска, салайааччыга саҥа ситиһиилэри баҕарабыт.

М. ЧИЧИГИНАРОВА.

Снимокка: И. В. Мачахова.

АХШ ЭКОНОМИКАТЫГАР ЭТИҢНЭЭХ БЫЛЫТТАР

○ Комментатор колонкалара ○

АХШ Үбүн министерствота американскай экономикаҕа дьыала ыраабытын туһунан биллэрдэ. От ыйыгар дойду бюджетын дефицита өссө 20 миллиард доллардаан ордуйан улаатта. Алтыннаах 1 күнүттэн саҕаламмыт бюджетты финансовай сыл 10 ыйыгар государственнай ороскуоттар кирдэр үөскүүлэр 176 миллиард доллар кэриҥнэн улаатылар.

Бюджет итиннигэ баарыгай пассива—АХШ правительствотын малдьы уунэ турар байыннай ороскуоттарын түмүгэ. Итиннэ ороскуоттар бюджет ороскуоттуун түөрт гыммыттан үһүн ылаллар, онуу сэргэ байдаттан уонна корпорациялартан полуоктары ылыны аччатыыбын быһаччыйаллар. Бу барыта АХШ экономическай оттуонан үрдүлүөхэ күүһүрэн иҥэрин кэрдэрэр. АХШ промышленниктарын национальнай ассоциацията соторуттаарыта правительствоҕа, эскэтэ кинэ чугастаары кэмчэ государственнай бюджет дефицитын аччатарга дьаһал ыытыахтааҕын, дойду экономикатыгар дириҥ кризис баллыгыгар киирэхтээх диэн сэрэтиннэ. Онуоха быстах бириэмэлэх оруттуулэр сыыйа мэлтэйэ иҥэхтэрэ, оттон таҥнары барылар улаан диэрэйэхтэрэ.

Правительство государственнай иэстэрин бырыынын сабыыта уонна итиэстэрин төлөөһүнүгэ дойду кредитнэй рынокка саҥа элементары активтаайдыктыар, ол буоллаҕына итиэ рынектан чаҕыйай дьоҥнору уонна тэриллэлэри ыган таһааран саҥа капиталы үгүүлэрэ мэһэйдиир, онон производство таҥнарыы барыытыгар кутталы үөскэтэр. Дьэ онон АХШ экономическай сардаахтарыгар этиҥнээх былыттар ордук харанаран иҥиилэрэ американскай экономистары, деловой эргимтэлэри ордук дьиксинэрэр. Дойду национальнай бородуукуотын валовой үүнүүтүн үөскэтиэ сыл бастакы аҥарыгар бааргыстыбыт 1,1 бырыыбыланнан тэҥнэтиэ, оттон правительство ону 4 бырыыбыан үрдэтэрэ көрдүтэ.

Официальнай даннайдыраан, дойдуга билигин 8,5 молуйүөн төлөрү үлэтэ суохтар баалар. Оттон дьиҥэр киниилэр өссө элбэхтэр. Фермердэр дохуоттара аччаан, сыыйа чыыгынаан бысталлар-дьадайаллар. Аан дойдуттааҕы уонна американскай рынокторга американскай бородуукуоһа конкуренциянны кыайан тулуйбат буолуутун түмүгэр тас эргиэн дефицита күүһүн. Оттон ол дойду промышленнэйыгар уонна тыатын хаһаайыстыбатыгар охсуну оҥорор.

Президент Рейганнаҥ суоллаара биэрсэччи, биллэр американскай экономист Алан Гринспэн соторуттарыта АХШ «хутталлаах туһалыыбын баран иҥэрэ диэн эпитэ. Балаһыанньа ыраан иҥэриэн правительство соторуттаарыта быйыл алтыннаах 1 күнүттэн саҕаланыахтаах 1986 финансовай сылга бырайыактаах государственнай бюджет дефицитын аччатар дьаһаллары ылларга күүлэлиннэ. Ол эмиэ социальнай наадыйыыларга ороскуоттары сарбыйыы суотугар, ол аҕатар, дефициттэри үөскэтэр аатырахсаана суох байыннай үбүлэһиннэри таарыйбакка туран, үлэлээн питилиэстиилэр суоттарыгар оноһулунна. Онон, быһата, АХШ экономическай балаһыанньатын ыарыыр теруоттэрэ туоратыллыбаттар.

И. АБЛАМОВ,
ССТА ырытаччыта.

Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат!

МИН КЫЛААТЫМ ЭМИЭ БААРА

Аҥа дойду Улуу сэриитин ааҕай иннинэ Якутскайга медицинскай сестралар курстарын бүтэрээт, Чурапчыта туберкулезнай санаторийҕа үлэҕэ аванан тахсыбыппыт. Бастакы сылдарбар дириҥ билиилээх көрүүлээх, опыттаах Лидия Михайловна Большева, Валентина Семеновна Авсятова, Тихон Авксентьевич Марчук курдук врачтар комолоруннэр үлэлээн элбэхтэ көрдөммүппүт. Итиннэ иҥин киниилэргэ үйэм-саанын тухары куруутун махтанабын.

Үлэҕит буолбуппуттан 45 сыл аастА. Итиннэ кэмнэ талан ылбыт идэбэр бэркиниэхтик үлэлии-хамсыы сылдьабын.

Сэриин ыар сылларыгар мин байыннай бириэмэ хас даҥаны уустук сорудахтарын толорсубутум. Ол курдук, 1942 сыллаахха ороруоммутуттан хотуу-кохуутэ барар элбэх колхозааахтары эмчит быһыытыран арыаллаан Аллараа Бастаахха киллэрсибитим. Аҥыйах да хонук буоллар, онно көрсүбүт кучумэйдэрбин адьас умнубаппын. Аччык, таҥаҥа-саба суох ийэлэр, оҕолор, оҕоньоттор сиринэн айаннаахыннара. Ол иҥэн дьахтар эмискэ оҕолоноор түрүлүөнэ. Сиилэрэ эстибит, онно абыс ыалдьыбат дьон эрэйдэрэ-мунньара. Ама аастыгын иҥин, олус ыарахан бириэмэ этэ.

1943 сыллаахха аны оччолорго ороруоҥна байыаннай остуол начальниктыын үлэлэбит карсаным И. Ф. Дьячковскайдыын ороруоннан сэриилэһэр армияҕа ыытыллыбыт 300 киһини Якутскайга Т. А. Марчуку кытта киллэрсибиппит. Иван Федоровичы 700 киһилээх эшелон начальниктыынан аҕаллаппар, оттон миигин медицинскай үлэһитинэн сыһыаннар салгыы Иркутскайга айаннаныр буолбуппут. Итиннэ да сорудах үүнүгэйдик толоруллубута. Тоннэрбэр сэриттэн баһыраан иҥэр иккки салааты—Мэҥэ киһитин Хрисанф Аргунову уонна Хоптоготон Сергей Романовы Якутскайга аралбытым.

Улуу сэриин сылларыгар биһити, медицинскай үлэһитэр, пайилиэнньа доруобуйатын харыстабылыгар ойуут-санаабыт тиийэриэн, күүсүт-уохчут кыайарыгын үлэлээбиппит. Ол барыта сиэрдээхтик сыаналаммыта.

Билигин, тоҕо даҥаны сааһырдарбын, кытта кырдьыбыт коллективнар, туберкулезнай диспансерга, идэбинэн үлэлии сылдьабын. Улуу Кыайыы 40 сылын туолбутуттан ол аастыт ыар сылдары ахтан-саная кэлэбин уонна Ийэ дойдуҕа ордук эпиэттээх, мүччүрүннээх кэмнэ тус бэйэм кылаанным киллэрсибиппинэн киэн туттабын.

А. С. СЛЕПЦОВА.

Магаданнаабы медицинскэй училище үйэ чиэппэрин устатыгар Халыма уонна Чукотка үһүн ороруоннарыгар 400 фельдшердэри уонна медицинскэй сестралары бэлэмнээтэ.

Валентина Поольгина (снимонна) фельдшерскэй отделение үһүс курсун бүтэрдэ. Кини торообутүөскэзбит сиригэр-уотугар Чукотканаа Анадырскай ороруон Снежнэй бөҕүөлэгэр туундараны кэрийэ сылдьан дьону зитиир специалист буолан эргилиэҕэ.

В. Данильченко фотота, ССТА фотохрониката.

ОЙУУРУ КИЧЭЛЛЭЭХТИК ТУҺАНЫАХХА

Кэнники сылларга ороруон ойуурдан маҥы туһаныыта лаппа кэҥээтэ. Онон мас, ордук тутуу маҥын, саппааһа биллэрдик арыйаата.

Кистэлэ буолбатах, биһиги сорох совхозтарбыт ойуурдуу туһэнэх, ангар кырыытыттан кэрдэллэр. Холобур, үсэл маҥаах делянаҕа маҥын 40—60 бырыыпаа тутууга сөптөөх буолар, ону олоччу оттук маска кэрдэн ыстараан саамай улаханын төлүүргэ күүлэлэллэр. Хаһаайыстыба ахсын идэтийбит бастаанай тутуу бириигэдэтин тэрийэллэрэ буоллар, киниилэр лесхоз үлэһиттэрин кытта сибээстэһэн былаанналаахтык үлэлиэх, базаларын өгөстуох, пилорамалары миэстэҕэ тэрийуох этэлэр. Оччоҕо делянаттан делянаҕа көбө сылдьан маҥы аналынан көрөн туһаныы уонна кэрдии быраабылатын тутуһуу олохтоҕуо этэ. Биирдии гражданнар тутууга ордерынан ылар мастарын итиннэ бириигэдэлэргэ хайыттараллара эмиэ ордук табыгастаах буолуох курдук.

Биһиги тыйыс айылаах Сахабыт сиригэр мас олус быстааннык үүнэр, истиэнэ буолар мас 150—180 сылынан сиэр. Итиннэ сыаналаах маҥы уокка оттон кэбиһэр олус хараастыылаах. Онон тутуу маҥын аналынан эрэ, ону да кэмчилэн туһанар нада. Тоҕо кылаларынан, тас чоҥу оттууну кэҥэтиэхха.

Совхозтар, хаһаайыстыбаннай тэриллэлэр салайаччылара уонна мас кэрдээччилэр манныктары учуоттуулларга нада. Бастакытынан, техникаттан кутты суох буолуутугар, ойуурга дэхтэн-оҕолтон харыстанар дьаһаллары халбаҥа суох олохтуохха. Иккиҥинэн, маҥы делянаҕа соҕуруулуу-илин өттүттэн саҕалаан охторор ордук. Тоҕо диэтэхха, мас үүнэн иҥэн дьиэ тардыылаах үүнэр, онон охторорго уонна дэн-оҕол тахсыбатыгар табыгастаах. Үсүһүнэн, мас кэрдэччи охторор тиэнитиэн 45 кыраадыс кырылыы туруохтаах, атыттартан 50 метр тэйиччи сылдьыахтаах, тоботтуур аналлаах касканы кэтиэхтээх. Тоҕуһунэн, тыа комнохтоох, халтараан кэҥэ маҥы охторууга олус сэрэхтээх, ол учуоттаныахтаах.

Тутуу маҥын талыыта кэрдии иккки ньымата баар. Бастакыта, делянаҕа маҥын ангар оттуттэн барытын охторуллар, ол кэнниттэн тоҕуһун эмэҕэ тахсыар диэри күнэҕэн мастары олоччу чуурҕаланар, чэгиэнин тутууга хаалларыллар. Иккиҥэ, делянаҕа маҥын барытын охторуллар уонна тыара миэстэтигэр бэрэбиэнэн эстакидаҕа состоруллар.

Делянаны ыраастаһын элбэх үлэлээх. Быраабыла быыыытынан, барыы совхозтар, тэриллэлэр, гражданнар сыл ахсын ыам ыйын 1 күнүгэр диэри, баһаар кутталын аччатар сыалтан даҥаны, деляналарыы учуоттаабыт ыраастаан лесхоз үлэһитэригэр туттарыахтаахтар.

Биһиэхэ ойуурдуу чөлүгэр түһэрии, ыаллар колуоннаа хаалларыы иккки эрэ суола баар—адаҕ ойуурдуу үлүү тэбистэриниэхха, ойуур баһаарын таһаарыыллыахха.

С. ФЕДОРОВ,
лесхоз техник-лесовода.

МАХТАЛ, БАҺЫЫБА ТЫЛЛАРА

Биһиги редакциябытыгар эмиэ үлэһиттэриттэр махтанар истиҥ, ыраах тылларын сурук таһаарар элбэхтик кэлэллэр. Ол курдук, бу баалар.

МИН атырдьах ыйын саҥатыгар оттуу сылдьан иҥэн түөрэ ыалдьан тахсыбытым. Ол түүн бартээбитим. Иккис күнүгэр эмиэ үлэһиттэн ыытыллаан кэлэрбүтүм эрээри, чуолкай эмиэ ыалдьыбатым быһаарбатаҕа, ыарыы буолбатахтына сарсын ыытыллаан диэн тоҥнубутэ.

Сарсыныгар ыксаан ороруонсаҕа поликлиникаҕа кэлэрэ киирбиппин хирургическай отделениеҕа ыытыллыбыппыт. Онно хирург Г. Н. Алексеев, бэрэ киниэйэн көрөн баран, мунньуурдаҕын ыалдьыбыт, биллиҥин операциялыыбыт диэбит. Сөбүлэҥэн операциялаппыт. Мунньуурдаҕым сыстан, сытыйа сыһан операция иккки чаас устата барбыта. Барыта этиҥнэ ааҥан биир нэдиэлэ сытыйт фронтон турбутум, 12 хонуҥунан балыыһаттан тахсыбытым.

Итиннэ барытын иҥин врачтар Григорий Никонович Алексеевка, Полина Петровна Поповаҕа, операционнай медсестра Любовь Лукинична Дьяконоваҕа, медсестралар Анастасия Гавриильевна Поисеевааҕа, Анна Петровна Макароваҕа, санитарканнарга Александра Никитичнаҕа, Мария Поповаҕа, миигин эмтиэхтиэхтэрэ, көрүүгэ-хараайыыга комолосуут балыыһа барыы үлэһиттэригэр ис сүрэхпиттэн махталы биллэрэбин.

И. Р. МИХАЙЛОВ,
педагогическай үлэ ветерана.

Чурапчы с.

x x x

БИҺИГИ оҕолорбут Сашаны уонна Люданы учуутэйдик, кыһамныылаахтык эмтээн үүнүүгүт врачтар Анна Николаевна Яковлеваҕа уонна Александр Александрович Шепоска истиҥник махтанабыт.

Уруу хаалаттаах аҥыыларга, дьоҥҥо эргэрэ учуутэйи эрэ оҥорор үтүө кэннэ специалистарга үлэлэриэрэ сиэтиҥнии, олохторуттан дьолуторгуну баҕарабыт.

А. И. уонна М. Г. БОРИСОВТАР.

Хатылы.

Редактор А. Е. ЧИЧИГИНАРОВ

Ороруоннаҕы кини балыыһаҕа бастаанай үлэҕэ **секретарь-машинистка, шоферлар, электрик, техникаттан сэрэхтээх буолуута техник** наадалар.

Үлэлэрэ бэлэлаахтар кэлэн кэпсэтиҥ.

Администрация

Райпотребобществоҕа бастаанай үлэҕэ **пекарлар, уборщицалар, кочегарлар, рабочайдар** наадалар.

Бэлэлаахтар үлэ бириэмэтигэр кадр отделыгар кэлэн кэпсэтиҥ.

Райпо бырабылыанньата.

Эрилик Эристиин аатынан совхоз салаатата, Хайахсыт селькэй Советын исполкома совхоз рабочайа

МАРКОВ Семен Иннокентьевич

үһүн ыарахан ыарыыттан олбутунэн каргаҥнаргэр, оҕолоругар, сиэннэригэр, аймахтарыгар кутурданнарын тиэрдэллэр.

БИҺИГИ ААДЫРЫСПЫТ: почтовай индекс 678700. Чурапчы с. Карл Маркс уул. 12. ТЕЛЕФОННАРБЫТ: редактор—21-332, отделлар—21-265, уопсай 21-505.

«Сана олох» («Новая жизнь»)—орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов Якутской АССР.

Индекс 54907. Газета выходит по вторникам, четвергам и субботам на якутском языке. Объем 1 печ. лист. ЧУРАПЧИНСКАЯ РАЙОННАЯ ТИПОГРАФИЯ. № ЗАКАЗА 105. с. Чурапча ул. Карла Маркса 12. Тираж 3465